

بودجەى سالانەى عىراق؛ پىچەوانەى خەمئاندنەكان بۇ داھاتى نەوتى و نانەوتى

06-06-2024

نووسەرەكان

مەحمود بابان

كورتە : لەماوەى دوو دەيەى رابردوودا، لەو سالانەدا كە عىراق بودجەى پەسەندكردووە و وەزارەتى دارايى راپورتنى كوتايى داھاتە نەوتى و نانەوتییەكانى بئاوكردووەتەو، واتە لەماوەى 2003-2023 [i] دا ، كۆى داھاتى نەوتى بەپىى بودجە 1114 تریلیۆن بوو، بەلام لەراستیدا داھاتى نەوت لەو ماوەیەدا 1206 تریلیۆن بوو، بەلام بۇ داھاتى نانەوتى لەو ماوەیەدا، پەرلەمان واداینابو كەوا 129.56 تریلیۆن دینار بىت، بەلام تەنیا 97 تریلیۆن دینار كۆكراوہتەو.

بودجه په سه نديکراوه کې عیراق بۇ ئەمسال داھاتی نانهوتی بهرپهژهي 57% و داھاتی نهوتی بهرپهژهي 2.8% به بهراورد به سالی رابردوو زیاتری خهملاندووه، له کاتیکیدا به درپهژهي دوو دهیهی رابردوو بهردهوام خهملاندنهکانی وهزارهتی دارایی و په رلهمانی عیراق راست دهرنهچوووه له کوټایی سالد له گهل داھاتی نهوتی و نانهوتی به دهستهاتوو بهکی نهگرتوووهتهوه.

لهماوهی دوو دهیهی رابردوو، لهو سالانهدا که عیراق بودجهی په سه نديکردوووه و وهزارهتی دارایی راپورتي کوټایی داھاته نهوتی و نانهوتییهکانی بئاوکردوووهتهوه، واته لهماوهی 2003-2023 [i] دا، کوی داھاتی نهوتی به پنی بودجه 1114 تریلیون بووه، بهلام له راستیدا داھاتی نهوت لهو ماوهیهدا 1206 تریلیون بووه، بهلام بۇ داھاتی نانهوتی لهو ماوهیهدا، په رلهمان واداینابو کهوا 129.56 تریلیون دینار بیت، بهلام تنیا 97 تریلیون دینار کوکراوهتهوه.

ههروهها، ئەم نادرستیهی بۇ خهملاندنی داھاتهکان له دوو دهیهی رابردوو کاریگهري تهواوی لهسه ر خهرجیهکانیش ههبووه. به شپوهیهکی که لهماوهی دوو دهیهی رابردوودا خهرجیهکانی وهزارهتی نهوت چوار هیندهی هه ر سئ وهزارهتی کشتووگال، پيشهسازي و سهراچاوه ئاوییهکان بووه، چونکه داھات له نهوتهوه هانوووه و رپهژهي 99% ی کالاً **هه نارده کراوهکانی عیراق** ی بۇ دهرهوه پیکهیناوه.

له کاتیکیدا هه موو جیهان باس له کیشهکانی عیراق لهرووی گوټانی که شوهوا و که مپوونهوهی ئاو و کشتووگال و کهمی دهرهتی کار و نهبوونی پيشهسازیهوه دهکن، له بودجه کهدا هه ر چوار وهزارهتی کشتووگال، پيشهسازي، ژینگه و سهراچاوه ئاوییهکان تنیا 3.47 تریلیون دیناریان بۇ دانراوه و بهرپهژهي 1.64% به شداری کوی خهرجیهکانیان کردوووه که سهروو نیوهی ئەم پارهیهش بۇ مووچهیه. له بهرامبهردا خهرجیهکان بۇ وهزارهتی نهوت گه پشوووهته 19.3 تریلیون دینار یان رپهژهي 9.11% کوی خهرجیهکان.

لپهردا به خسته پرووی داتای داھاتهکان چ خهملاندنهکانی په رلهمان بیت یان راپورتهکانی وهزارهتی دارایی هه لوهستهیهکی لهسه ژمارهکان و داھاتوو ئەم پشستهستن به نهوت و پشکرتنه فرهچه شنکردنی سهراچاوهکانی داھات له عیراق دهکین.

داھاته نهوتی و نانهوتییهکان له یاسای بودجه و له راپورتي وهزارهتی دارایی

له دوو دهیهی رابردوودا (2003-2023) بهرزی نرخي نهوت و ئاسان هاتنه دهستی داھاته نهوتییهکان وایکردوووه، کهوا داھاته نهوتییهکان له 15.7 تریلیون بگاته 125 تریلیون، بهلام داھاته نانهوتییهکان له 225 ملیارهوه بگاته 9.7 تریلیون دینار، که ئەمهش دهرخهري پشستهستنی ئابووری عیراقه به داھاته نهوتییهکان. وهک بانکی جیهانی ئاماژهی بۇ کردوووه داھاتی نهوت رپهژهي 85% بودجهی گشتی و رپهژهي 42% کوی گه شهی به رهه می نیوخوی GDP پیکدههینیت.

لهروویهکی دیکهوه لهماوهی ئەو دوو دهیهیهدا، داھاتهکان بهرپهژهي 700% زیادیکردوووه، بهلام خهرجیهکان بهرپهژهي 4000% زیادیکردوووه، که به دلنیاپیهوه ئەم شیوازه له خه ر جکردن بههوی شیوازی کوکرتنهوهی داھاتهکهوه بووه. بهردهوامیدان به مشیوازه نهک له سهردهمی گواستنهوهی وزه و نیت زیرودا لیکهوتهکانی زیاتری ده بیت، به لکو ئەم ئاسان کوکرتنهوه و دابهشکردنه وایکردوووه کهوا نهتوانریت ژرخانی خزمهتگوزارییه بنه رتهیهکانی وهک ئاو، کارهبا و تندرروستی و فیرکردن، له سهروو هه مووشیاپهوه دابینکردنی ههلی کار و فهراهه مکرتنی ژبانگی شایسته بۇ عیراقییهکان بیته ناراوه، دیارترینیشیان بهرزبوونهوهی **رپهژهي بنگارییه** بۇ 15.6% له 2023 دا.

گرافیک 1: داھاته نهوتی و نانهوتییهکان به پنی یاسای بودجه و راپورتهکانی وهزارهتی دارایی عیراق 2003-2024

[i] سالانی 2014، 2020 و 2022 عیراق بودجہی سالانہی پەسەند نەکردووہ و نەبووہ، بەلام سالانی 2020 و 2022 وەزارەتی دارایی راپۆرتی کۆتایی داہات و خەرجییەکانیان ھەبووہ.